

הילד של נעמי והמעבר למלוכה

מברכת את רות⁵ שה' יברך אותה בשתי דרכים: ראשית כול, הוא יעשה עמה חסד כפי שרות עצמה עשתה עם המתים ועם החיים; ושנית, הוא ייתן לה מנוחה בבית בעלה (א ה-ט). הברכות של נעמי מתקיימות לא על ידי ה' אלא על ידי בעז. החיפוש אחר המנוחה של רות מתמקד בבעז ("הלא אבקש לך מנוח... ועתה הלא בעז" ג א-ב), שנותן לה אוכל (והכרה) בשדה שלו. נעמי מבינה שהברכה שלה לרות התמלאה בכך, והיא מברכת את בעז באותן מילים: "ברוך הוא לה" אשר לא עזב חסדו את החיים ואת המתים" (ב ט). יש כאן כפל משמעות, שכן לא ברור מי עשה חסד את המתים ואת החיים, בעז או ה', והדבר מדגיש את טשטוש התפקידים המכוון בין בעז לה'. בעז הופך להיות הכלי האנושי של ההתערבות האלוהית בסיפור.

הדרך השנייה בה אנו רואים את תפקידו של בעז ככלי של ברכת ה' היא ברצון שלו להעניק לרות גמול אלוהי: "ישלם ה' פעלך ותהי משכרתך שלמה מעם ה' א-להי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו" (ב ד). לאחר מכן רות משנה את הניסוח של הברכה של בעז ומודיעה לבעז שהוא זה שעליו לפרוש את כנפיו עליה (ג ט). כך רות מעבירה את האחריות מה' אל בעז, ובכך מדגימה שוב שבעז הוא המכשיר, שדרכו ה' מקיים את רצונו.

התפקיד של בעז בסיפור זה מכין אותנו למלוכה. אחד הרעיונות העומדים בבסיס המלוכה הוא שהמלך משמש כנציג ה'. ה' הוא המלך האמיתי, אבל השכינה בחרה מלך שיעשה את רצון ה' ויספק לאומה את השפע האלוהי. המלך נלחם מלחמות בשם ה', מספק מזון כנציגו של ה', ולעיתים קרובות מברך את העם בשם ה'.⁶ זהו אחד המרכיבים המשמעותיים בתפקיד של בעז בסיפור. בכך שהוא פועל ככלי אלוהי, בעז סולל את הדרך לצאצאים שלו, שושלת דוד, שיתפקדו באופן דומה.

רות גם היא סוללת את הדרך לצאצאים המלכותיים שלה ולמערכת היחסים שלהם עם ה'. בין שאר תפקידיו, המלך צריך ללמד את העם כיצד לעבוד את ה'. הוא עושה זאת על ידי הדגמה של התנהגות ראויה במישורים הדתיים והחברתיים. הקשרים החברתיים של המלך יכולים להוות דוגמה וללמד אנשים כיצד עליהם להתנהג לא רק אחד עם השני, אלא גם עם ה'. כבר העלנו רעיון זה כאשר בחנו את

וַיִּקַּח בְּעֵז אֶת רוּת וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַיִּתֵּן ה' לָהּ הַרְיוֹן וַתֵּלֶד בֵּן.
(רות ד ג).

ההיריון של רות הוא ללא ספק אחת מנקודות השיא של הסיפור. הספר מתחיל בכך שאין לרות תקווה לעתיד טוב בבית לחם. מרגע שרות החליטה ללכת עם נעמי הסיכוי שלה להתחתן וללדת ילדים קלוש ביותר. למרות זאת, ובדומה לנשים אחרות בתנ"ך הנמצאות במצוקה דומה, רות אינה נשארת ערירית.¹ המצב שלה תוקן ואישה מוכת גורל זו יולדת בן. המקור האלוהי של התיקון במצבה של רות אינו מפתיע כשלעצמו, אבל הניסוח שבו מתואר ההיריון שלה הוא לא פחות ממדהים. בעוד נשים אחרות 'נפקדות' או שה' 'שומע' אותן, ולאחר מכן הן מתעברות (ראה בראשית כא א; ל כב-כג; שמואל א א יט-כ), ה' נותן לרות היריון.²

היות שמעורבות אלוהית נדירה בתיאורים של התעברות, הרי שהיא מפתיעה כפליים במגילת רות. למרות התדירות הגבוהה בה מוזכר ה' על ידי דמויות שונות במהלך המגילה, ישנם רק שני מקרים בהם ה' מעורב ישירות בסיפור. הפעם הראשונה נמצאת בתחילת המגילה, כאשר נעמי שומעת שה' זכר את עמו ונתן להם לחם (א ט). המעורבות הישירה השנייה והאחרונה של ה' מופיעה בפסוק שלנו (ד יא), כאן נאמר שהוא נותן לרות הריון.³ בשני המקרים מופיע אותו שורש, נת"נ.⁴ ראוי שה' יתערב בשביל לפתור את בעיית המזון ובעיית ההמשכיות. כפי שכבר ראינו, אלו הן שתי הבעיות המרכזיות איתן מתמודדות נעמי ורות. מפרקים ב' וג', למדנו שבעז הוא המקור למזון ולצאצאים עבור רות, ורות מעבירה לנעמי את אשר קיבלה מבעז. אבל המקור הראשוני של מזון וצאצאים הוא כמובן ה'.

בעז מתפקד בסיפור כצניור של ברכת ה', הוא מפיץ את המזון ואת הזרע שה' נותן. רעיון זה מופיע בכמה דרכים. בכל פעם שנעמי מברכת את רות שתזכה לחסדו של ה' בעז הוא זה שמביא את הברכה לידי קיום. לדוגמה, נעמי

1 אני נוטה שלא לראות את מגילת רות כחלק מהסוגה הספרותית של סיפורי נשים עקרות בתנ"ך. הרבה מהפרמטרים הטיפוסיים לסוגה זו חסרים מהסיפור (המסר האלוהי, האזכור של היותה עקרה), והחיפוש של רות אחרי מזון ופרנסה הם חלק לא פחות מרכזי בסיפור מהחיפוש של נישואים וצאצאים. עם זאת, ההשוואה בין ההיריון של רות להיריון של נשים עקרות אחרות נדרשת, ולא רק בגלל שעצם המעשה דומה.

2 ברות רבה (ז יד) מציין את הביטוי החריג הזה, ומעיר שעד שה' גילף לה רחם, לא היה לרות רחם. מפרשי המדרש מעירים שרעיון זה מגיע מהתיאור החריג של המעורבות האלוהית (ראה מתנות כהונה ומהר"ו שם).

3 יש מי שרואה בדבר זה את המסגרת הספרותית של המגילה: Robert L. Hubbard, *The Book of Ruth* (1988), p. 267.

4 כמה מן הברכות בסיפור משתמשות גם הן בשורש נת"נ בשביל לתאר את מעשיו של ה' (א ט; ד יא-יב). אך במקרים הללו מדובר במשאלת לב ולא בעובדה. חשוב לציין שהשורש נת"נ מופיע פעם אחת בשביל לתאר את רות שנותנת אוכל לנעמי (ג יז) ופעם אחת בשביל לתאר את בעז שנותן אוכל לרות (ב יח).

5 ברכה זו ניתנת לרות וערפה יחדיו. עם זאת, היות שערפה מסלקת עצמה מהעלילה, אנחנו לא רואים את הברכות האלה מתקיימות במקרה שלה.

6 ראה שיעור מספר 19 שם בחנו עמימות ספרותית זו.

7 שמואל א יז מה; שמואל ב ח ו; י יב.

8 לדוגמה הסיפור בו דוד מקבל על עצמו את האחריות לכך שהעם יקבל אוכל על ידי כך שהוא משכך את זעמו של ה' (שמואל ב כא א-ג, ד).

9 דוד (שמואל ב ו יח) ושלמה (מלכים א ח נה-נו) מברכים את העם בשם ה'.

דברים מלאי שמחה אלו הם האחרונים בשפע הברכות בהם אנו נתקלים בסיפור הקצר שלנו. אכן, זהו ספר של ברכות.¹¹ הספר פותח בברכה של נעמי לכלותיה כאשר היא משלחת אותן חזרה למואב: "יתן ה' לכם ומצאן מנוחה אשה בית אישה" (א ט). בעז מברך את רות בברכה דומה: "ישלם ה' פעלך ותהי משכרתך שלמה מעם ה' א-לוהי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו" (ב יא-יב).¹²

פרק ב' מלא בברכות בהן מתברך בעז. הברכה המפורשת הראשונה בספר (שנעשה בה שימוש בשורש בר"כ) ניתנת לבועז על ידי הקוצרים "יברכך ה'" (ב ט). נעמי מברכת אותו לראשונה בלי לדעת את זהותו "הי מכירך ברוך" (ב יט). כאשר היא לומדת על זהותו של בעז, נעמי מברכת אותו שוב: "ברוך הוא לה' אשר לא עזב חסדו את החיים ואת המתים" (ב ט). בפרק ג', בעז מברך את רות: "ברוכה את לה' בתי היטבת חסדך האחרון מן הראשון לבלתי לכת אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר" (ג ט). ישנו מדרש שמציין עד כמה ברכה זו הייתה לא צפויה, ומציין שבעז יכול היה בה במידה לקלל את רות:¹³

"חרדת אדם יתן מוקש" – חרדה שהחרידה רות לבעז: "ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת", "יתן מוקש" בדין היה שיקללנה אלא "ובוטח בה' ישוגב" נתן בלבו וברכה, שנא' "ברוכה את בתי לה' "
(רות רבה ו א).

על פי מדרש זה, ה' הוא זה שאחראי בפועל על הברכה של בעז. בעז מתעורר באמצע הלילה ומוצא מישהי לידו. מתוך פחד הוא מתבלבל, והתגובה הראשונית שלו אמורה להיות לקלל את הפולש. במקום זאת, הוא מכיר בצדיקותה של רות, בוטח בה' ומברך ברכה.

הסיבה שהברכה אינה מתאימה היא לא רק הסיטואציה הספציפית, אלא גם ההקשר הרחב של המציאות בה סצנה זו מתקיימת. ספר שופטים מתחיל בברכה (שופטים א טו) וממשיך בברכות וקללות (שופטים ה כד). עם זאת, הספר מידרדר, והברכות הופכות עם הזמן לקללות, אשר מטות את הכף לקראת סוף הספר.¹⁴ הברכה האחרונה בספר היא ניסיון נואש לשנות כיוון, והיא נאמרת בזעם על ידי אישה שלא ידעה שהגנב שהיא קיללה בחופזה הוא הבן שלה: "ויאמר לאמו אלף ומאה הכסף אשר לקח לך ואת אלית וגם אמרת באזני הנה הכסף אתי אני לקחתיו ותאמר אמו ברוך בני לה'" (שופטים יז ב). הפרק האחרון של ספר שופטים מכיל קללה נוראית: "ארור נתן אשה לבנימן" (שופטים כא יח).

11 כמה מדרשים מציינים את החשיבות של ברכות בסיפור (ראה רות רבה ו ב; רות וטא ד יג).

12 המילה ברכה לא מופיעה בפירוש בפסוקים אלו.

13 לפני כן המדרש מתאר את דוד כמודה לה' שבעז לא קילל את רות: "שאלו החיש לה קללה אחת מאין הייתי בא?" (רות רבה ו א).

14 הברכה הממשית האחרונה בספר היא ברכת ה' לשמשון הצעיר, שמייצג את התקווה האחרונה (והלא ממומשת) של הספר. אין זה מפתיע שהברכה שמתברך בה שמשון מופיעה בסוף הספר, בסופו של פרק יג, לפני שמשון מתבגר ומתחיל לבזוז את מתנת הכוח שלו (שופטים יג כד). ראה שיעור 23.

התיאור של רות הדבקה בנעמי (א יד). יש שם שימוש בשורש דב"ק, שלרוב משמש לתיאור מערכת היחסים של אנשים עם ה'. נראה מכאן שרות ובעז מתפקדים בצורה שאמורה להכין את המלכים העתידיים מבית דוד לתפקיד המרכזי שלהם כמתווכים בין ה' לעם ישראל.

אהבה וברכה

וְתִאמְרָנָה הַנָּשִׁים אֶל נְעָמִי בְרוּךְ ה' אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם וַיִּקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל. וְהָיָה לָךְ לְמָשִׁיב נֶפֶשׁ וּלְכֹלֶל אֶת שִׁיבְתָךְ כִּי כִלְתָךְ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ יִלְדְתוּ אֲשֶׁר הִיא טוֹבָה לָךְ מִשְׁבַּעַה בָּנִים. (רות ד יד-טו).

הנשים נותנות לנעמי נאום של אושר ותקווה, לידה ופוריות. נעמי שבה לתחייה; היא קיבלה אהבה והגנה, והיא יכולה לצפות לעתיד טוב במקום לצרות. הלידה של הילד פותרת את שתי הבעיות שהספר פתח בהם: המשכיות ופרנסה. יתרה מכך, זהו נאום של קבלה, נאום שמאשר את קבלתה של רות לחברה בבית לחם, והוא מאפשר את כניסתה לתוך כנסת ישראל.

שני ביטויים בדבריהן של הנשים ראויים לציון. הראשון הוא הביטוי "משיב נפש". השורש שר"ב שימש כשורש מפתח בפרק הראשון, ומופיע שם שתיים-עשרה פעמים. בפרק ההוא, השורש שר"ב מתאר את החזרה של נעמי לבית לחם (א יז-יט),¹⁵ הניסיונות שלה לשכנע את רות וערפה לחזור לביתה שלה (א ח, יא, טו), וחוסר הרצון בו היא מקבלת את ה"חזרה" של רות עמה לבית לחם. בפרק השני הנער הניצב על הקוצרים משתמש בשורש זה (אולי באירוניה) ביחס לרות, באופן שמדגיש את המעמד שלה כאישה נוכרייה בבית לחם. הפועל משמש רק פעם אחת בתור סיבה, הסיבה למרירות של נעמי, כאשר היא מצהירה שה' השיב אותה ריקם (א כא). שפע ההופעות של השורש כמעט ונעלם מהסיפור, אך הוא צף מחדש בברכתן של הנשים, שם הוא מופיע בשימוש הסיבתי השני והאחרון שלו (ד טו). באופן זה, הביטוי "משיב נפש" מזכיר את התלונות המדוכדכות של נעמי. אך כאן הילד משיב חיים, והופך את הריקנות שנעמי ענה שה' גרם. הייאוש שאפיין את החזרה של נעמי בפרק א' נהפך לתקווה.

המילה השנייה שראויה לתשומת ליבנו היא המילה "אהבתך". עד כמה שהדבר מוזר, בהתחשב בכך שמדובר בסיפור שבמרכזו נישואים, פועל זה עדיין לא הופיע בסיפור. מפתיעה עוד יותר היא העובדה שהשורש אה"ב לעולם אינו מתאר את מערכת היחסים בין בעז לרות. במקום זאת, נראה שהמילה מופיעה בכדי לתאר את השיא של המסירות הראויה לציון של נעמי כלפי חמותה, אבל לא בהקשר של הרגשות של נעמי כלפי רות. זהו, אם כן, העוגן האמיתי של הסיפור. הסיפור איננו סיפור רומנטי בין איש ואישה, או סיפור של אהבה שבה ישנן ציפיות הדדיות, אלא סיפור על מחויבות חד-צדדית ואהבה שאינה תלויה בדבר. היכולת של רות לתת בלי לקבל, לראות את האחר בעודה מבטלת את עצמה מתגלה שוב כמשען המרכזי של העלילה.

10 ראה רות ד ג, שם נעמי מתוארת כמי שחזרה משדה מואב.

לילד.²⁰ באופן מפתיע, השכנות הן אלו שקוראות שם לבן של רות ובעז.²¹

לשמות בתנ"ך יש משמעות הרבה מעבר לכינוי. הם מייצגים את מהותו של האדם, את תפקידו ואת ייעודו וגורלו. משום כך אנו יכולים לשער כי מי שקורא לילד בשם הוא זה שלוקח על עצמו את האחריות לסייע לילד להגשים את גורלו. בעוד שלרוב מדובר באחריות של ההורים שמגדלים את הילד, במקרה של רות ובעז החריגה היא עצם העניין. הילד לא שייך לאף אחד מההורים שלו. בעז לא מופיע בסיפור אחרי לידת הילד,²² וגם רות בקושי מוזכרת. במקום זאת, הילד ניתן לנעמי שמתפקדת במהלך הסיפור כדמות ראי של האומה,²³ היא מגדלת את אבי אבות המלוכה. באופן דומה, הקבוצה האנונימית של הנשים בעלות השם הכוללני "השכנות" הן שנותנות לילד את שמו ואת עצם הגורל והשליחות שלו. בדרך זו מגילת רות מבהירה שהמלך לא שייך למשפחה שלו, לשבט שלו ואף לא להוריו. השם שלו, עצם מהותו והמטרה שלו הם הרכוש של העם אותו הוא משרת.

הילד של נעמי, המזל של נעמי

לידת הילד סוגרת את הסיפור של מגילת רות והבעיות הנואשות של נעמי. לנעמי, שהכריזה בלא היסוס ובמרירות שהיא זקנה מכדי ללדת ילדים (א יב), יש עכשיו ילד! למרות שהיא לא זו שילדה את הילד בפועל הרי שההצהרה של הנשים אינה מותירה מקום לספק: "ילד בן לנעמי!", וכך המצב הטראגי של נעמי נפתר. היא התחילה ללא תקווה, ללא אוכל, ללא ילד ועם ריקנות וייאוש גמורים. היא מסיימת עם ילד שיוודא שיהיו לה מזון והמשכיות. היא מתחילה עם אובדן הנחלה שלה, אובדן שמה, אובדן הייחוס והאומה שלה ואובדן הקרובים לה. הסיפור של נעמי מסתיים כשהיא מוקפת בחיבוק של נשות העיר, בידיעה כי יישנה המשכיות לנחלה של בעלה, לשם שלה ולייחוס שלה שממשיך לקראת מלוכה. הקבוצה של הנשים האנונימיות המופיעות לראשונה בשביל לבהות בצער של נעמי, חזרו לסיפור בשביל להכריז על ניצחונה. אותה קבוצה של נשים, שהביטו בדממה בעוד נעמי מכריזה על אובדן שמה ואבדן זהותה, מכריזה עכשיו בהתלהבות על שיקום שמה של נעמי ושל משפחתה.

רות היא אולי הדמות הראשית בסיפור זה, אשר יחד עם בעז מעבירה את הסיפור לעבר הסוף הטוב שלו; אבל בסופו של חשבון, זהו הסיפור של נעמי. הדבר ניכר בכך שאחרי לידת הילד שלהם, רות ובעז נעלמים מהסיפור.

20 לדוגמה בראשית טז יא; יז יט; שמואל ב י כה.

21 אין זה מפתיע שחריגה זו הובילה חוקרי מקרא רבים למסקנה שיש לתקן את הטקסט, כך שנעמי או בעז קוראים לילד בשם. ראה: Robert L. Hubbard, *The Book of Ruth* (1988), p. 276, n. 42. האברד עצמו אינו מצדד בתיקון זה.

22 ביטוי קיצוני לרעיון זה מופיע במדרש (רות זוטא ד יג; ילקוט שמעוני תרח) המציעים שבעז נפטר בלילה שבו רות הרתה את עובד.

23 ראה שיעור מספר 8 שם הצגתי רעיון זה לראשונה.

התוצאה של קללה זו היא חורבנו של שבט בנימין, וכהמשך לכך, הסוף ליחידה של שנים-עשר שבטי ישראל.

התקופה המבשרת את תחילת המלוכה מתחילה בברכה שמברך שמואל (שמואל א ב כ; ט יג). לאורך הספר מתבהר כי שאל איננו זה אשר יביא ברכה לישראל (שמואל א יג; טו יג; כג כא), ובמקום זאת הוא מקלל את ישראל בקללות על תנאי (שמואל א יד כד).¹⁵ התפקיד של הבאת הברכות מוטל, במקום זאת, על דוד, שהמעשה הראשון שלו הוא להסיר את הקללה שמקלל גלית את ה' ואת עמו (שמואל א יז מג). הברכות של דוד נדיבות (שמואל א כה לב-לג; ל כו; דברי הימים א טז ב, מג), אפילו כלפי אויביו (שמואל ב ב ה), ולרוב ניתנות בהקשר דתי (שמואל ב ו יח, כ).¹⁶ הדאגה של דוד לעם כוללת בתוכה את רצונו שהם יבורכו על ידי ה' (שמואל ב כא ג; דברי הימים א יז כז). זו הסיבה לכך שהמלוכה של דוד מתברכת, השושלת שלו מבורכת והמלכות שלו נועדה להחזיר ברכות לחברה מקוללת (שמואל א ז כט; מלכים א א מז; ב מה; ח יד, נה).

המדרש שציטטנו לעיל מקבל משמעות חדשה כאשר קוראים אותו מתוך ההקשר הזה. במהלך תקופת השופטים. ההתנהגות הצפויה של בעז הייתה צריכה להיות קללה. בסופו של דבר מהכיוון של ספר שופטים, נראה שאנו בדרך לחברה מקוללת, ולא לאחת שמלאה בברכות. ההתערבות האלוקית אשר הופכת את תוכן דבריו של בעז, מקדימה את ההיפוך של תקופה זו. בעז יהיה הכלי שהופך את הקללות לברכות והאמצעי שבעזרתו ה' הופך חברה מקוללת לחברה מלאה בברכות.

השכנות

וּתְקַח נְעָמִי אֶת הַיֶּלֶד וְתִשְׁתְּהוּ בְחִיקָה וְתִהְיֶה לוֹ לְאִמָּנָת. וְתִקְרָאנָהּ לוֹ הַשְּׁכָנֹת שֵׁם לְאִמֵּר יֶלֶד בֶּן לְנְעָמִי וְתִקְרָאנָהּ שְׁמוֹ עוֹבֵד הוּא אָבִי יְשִׁי אָבִי דָּוִד.

(רות ד טז-יז).

מי הוא זה שלרוב מעניק שמות לילדים בסיפורי התנ"ך? התשובה ברורה, האימהות הן לרוב אלו שקוראות לתינוק בשם,¹⁷ לעיתים אלו הם האבות,¹⁸ ומדי פעם שני ההורים יחדיו.¹⁹ לעיתים נדירות, יש לה' תפקיד פעיל בקריאת שם

15 בסופה תקפות מלוכתו של שאל הוא מברך לבסוף את דוד, אחרי שדוד חס על חייו בפעם השנייה (שמואל א כו כה). ברכה זו מגיעה מאוחר מדי, ודוד ושאל נפרדים בפעם האחרונה, לאחר הברכה. באותו סיפור עצמו, הקללה של דוד כנגד אלו שמגרשים אותו מהסתפח בנחלת ה' (שמואל א כו יט) נראית מכוונת (אולי שלא במודע) כלפי שאל.

16 אך הברכות של דוד גם מתעוותות לאחר החטא שלו (שמואל ב יג כה), וקללות מוטחות כלפיו (שמואל ב טז ה, ז, י-יג). למרות זאת, דוד מכיר בכך שאולי מגיע לו להיות מקולל, חוזר בו מהחטא, ומשקם את הברכות לישראל. רק לאחר שדוד חוזר למעמד של מלך מבורך הוא מוכן להעניש את שמעי על שקילל אותו (מלכים א ב ח).

17 לדוגמה בראשית ד כה; כט לב, לג, לה; שופטים יג כד; שמואל א א כ; ד כא.

18 לדוגמה בראשית כו; ה כט; טז טו; לח כט-ל.

19 לדוגמה בראשית לה יח.

מוחלף על ידי בעז, אשר מביא את הספר לסוף המהולל שלו בכך שהוא יולד את דוד.

ואלה תולדות

הביטוי שפותח את הרשימה "ואלה תולדות" מופיע פעמים רבות בספר בראשית. שם, הוא מתפקד כסימן מבני הסיפור של המעבר מהבריאה לעם הנבחר. בכל פעם שהספר ממקד את המבט שלו על שושלת מסוימת, הוא מדגיש זאת על ידי הצגה של השושלת הדחוייה (ואלה תולדת ישמעאל בן אברהם, בראשית כה יב)²⁷ ושל השושלת היוחסין הממשיכה המנוגדת באותו ביטוי ממש (ואלה תולדת יצחק בן אברהם, בראשית ה ט).²⁸ הפעם האחרונה בה מופיע הביטוי "ואלה תולדות" היא ברשימה של יעקב (בראשית לו ב). מכאן אנו לומדים שתקופת הסינון הגיעה אל סופה. מנקודה זו והלאה כל צאצאי יעקב הינם חלק מהעם הנבחר. עם נבחר זה נברר מתוך שאר אומות העולם, לא על מנת לתת להם זכויות יתר, אלא בשביל לגייס אותם לשירותו של הא-ל, להיות העם אשר קורא בשם ה' ומפיץ את שמו בעולם.

ישנם שני מקרים בהם משפחה מסוימת נבחרה מתוך בני ישראל בשביל לקבל על עצמה תפקיד מיוחד. אין זה מפתיע ששתי משפחות אלו הן שני המקרים היחידים בהם מופיע הביטוי "ואתה תולדות" מחוץ לספר בראשית. בספר במדבר השושלת הכוהנית מוצגת בביטוי זה (ג א). בית אהרן נבחר למלא את התפקיד הנכבד, הדורש התרחקות של המשפחה שלו בשביל ליצור שושלת יוחסין ייחודית. במגילת רות שושלת המלוכה מוצגת, ונפתחת במילים "ואלה תולדות" (ד יח). כך ניתן לבית דוד תפקיד ייחודי בתוך העם הנבחר. ה' הוציא משפחה זו מתוך כלל העם, וגייס צאצאים אלו על מנת שישרתו אותו כמלכים המייצגים את מלכות ה'.

קוראים יקרים,

בזאת סיימנו את הלימוד של מגילת רות. כולי תקווה ששיעורים אלו הובילו להבנה מעמיקה של מגילה זו. סדרת שיעורים זו תמשיך ואנו נעבור לשיעורי סיכום שיבחנו כמה מבנים רעיוניים רחבים, ויבהירו את המתודולוגיה בה השתמשנו בסדרת שיעורים זו.

מי ייתן ונזכה לביאתו של נצר לבעז ורות, שיאחד את עם ישראל בעבודת ה'.

סדרת שיעורים זאת מוקדשת לזכרה של אמי מורתי, נעמי רות ז"ל בת אהרן שמחה הי"ו, אישה שהתאפיינה במסירותה הבלתי-מתערערת של נעמי למשפחה, וחוסר אנוכיותה ונדיבותה יוצאי הדופן של רות.

אשמח לקבל שאלות והערות: yaelziegler@gmail.com

²⁷ ראה גם בראשית לו א, ט.

²⁸ ראה גם בראשית לו ב.

נותרנו עם נעמי, אשר קוצרת את היבול של האיחוד המבורך.²⁴

הגורל הטראגי של נעמי הוא שהתחיל את הסיפור. הבעיה האישית שלה הייתה זקוקה לתיקון. המצב של נעמי משקף את הצרות של העם בתקופה זו. בסופה של המגילה, הגורל של נעמי התהפך, המשפחה שוקמה, וההמשכיות מובטחת. בו זמנית, הגורל של האומה גם הוא התהפך, ישנו מלך באופק, ושיקום האומה נראה סביר בהחלט.

וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פְּרָץ פְּרָץ הוֹלִיד אֶת חֲצֵרוֹן. וְחֲצֵרוֹן הוֹלִיד אֶת רֵם וְרֵם הוֹלִיד אֶת עֲמִינָדָב. וְעֲמִינָדָב הוֹלִיד אֶת נַחֲשׁוֹן וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת שְׁלֹמֹן. וְשְׁלֹמֹן הוֹלִיד אֶת בְּעָז וּבְעָז הוֹלִיד אֶת עוֹבָד. וְעוֹבָד הוֹלִיד אֶת יֵשׁוּ וְיֵשׁוּ הוֹלִיד אֶת דָּוִד. (רות ד יח-כב).

הסוף הרשמי של הספר מכיל רשימה של עשרה דורות מפרץ ועד דוד. ככל הנראה רשימה זו דילגה על כמה דורות.²⁵ התפקיד המרכזי שלה הוא להראות שהמטרה המרכזית של הספר היא להביא לנו את דוד, מייסד שושלת המלוכה. המיקום של בעז כדור השביעי גם הוא בעל חשיבות.²⁶ הדבר מקשר בין בעז לדוד ומאשר את מה שהיה ברור במהלך העלילה: מתוך כל אבות אבותיו של דוד, בעז הוא דמות מיוחדת שניתן לייחס לה חלק גדול בהצלחה שלו.

רשימת היוחסין המופיעה בסוף הסיפור היא תזכורת ברורה לכך שהיא נעדרת מתחילת הסיפור. אלימלך מופיע בסיפור כפי שהוא, בלא הייחוס שלו. מכאן עולה השאלה של הרקע האישי שלו. מדוע בכלל אכפת לנו מאיש זה, אשר עוקר את משפחתו למואב במהלך הרעב? אילו הייתה הרשימה מופיעה בהתחלה, הרי שהייתה לנו תשובה הולמת לשאלה זו. אלימלך איננו סתם אדם משבט יהודה; הוא בן למשפחת פרץ, משושלת המלוכה. הוא יכול היה להיות מאבות אבותיו של דוד, אילו רק לא היה מתעלם מהייחוס שלו ומנתק עצמו בפתאומיות מהאומה שלו במהלך הרעב. זוהי הסיבה לכך שאלימלך מופיע ללא ייחוס, כמו אותו גואל בזוי, אשר מאבד את זכותו לשם. אלימלך, למרות שמו, מאבד את מקומו בשושלת המלוכה. במקום להיות המלך אשר מכריז על מלכותו של ה', 'א-לי מלך', הוא

²⁴ הפעלים שמתארים את הפעולות של נעמי כלפי הילד ("ותקח", "ותהי" ד טז) מקבילים במדויק לפעלים שמתארים את מעשיו של בעז כשהוא נושא את רות לאישה ("ויקח", "ותהי" ד יג). הקבלה זו מרמזת אולי שהמטרה הישירה של הנישואים היא להביא ילד לעולם.

²⁵ הרשימה המקבילה בדברי הימים א' מביאה גם היא עשרה דורות בין פרץ לדוד (ב ט-יב). אם נניח שכל אחד הביא לעולם את הבן שלו בגיל שלושים, הרי שעברו רק מאה וחמישים שמה בין נחשון ודוד. נחשון חי בדור יציאת מצרים, ובמלכים א' נאמר במפורש שעברו 480 שנה בין יציאת מצרים ובניין בית המקדש, דור אחרי דוד (ו א). אם אנו מניחים שהרשימה לא מדלגת על דורות, עלינו להסיק שכל אחד ברשימה הביא ילד לעולם בגיל תשעים. הדבר אומנם אינו בלתי אפשרי (אכן עזרא טוען שכן אכן היה, רות ד יז), אך לא נראה סביר. מתקבל יותר על הדעת ששושלת יוחסין זו מנסה לשמור על הסגנון המקובל של רשימות יוחסין בנות עשרה דורות הנפוצה לאורך תנ"ך.

²⁶ יש לציין את מיקומו של חנוך כשביעי בתוך רשימה של עשרה דורות מאדם עד נח (בראשית פרק ה').

* כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולד"ר יעל ציגלר, תשע"ג *
* עורך: ישי גלזנר *

* בית המדרש הוירטואלי שליך ישיבת הר עציון *
* האתר בעברית: <http://www.vbm-torah.org/vbm> *
* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
* משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *
* דוא"ל: YHE@etzion.org.il *
